

The article states the necessity to immortalize the name of Ivan Ogienko in present-day Ukraine, particularly in Kamyanets-Podilsky (where the state university should be named after him) and in Kyiv (the street named after Ju. Melnykov should be renamed after I.Ogienko).

Key words: statesman, nationally conscious community, the left political parties, Ukrainian Ukraine.

Отримано: 13.04.2005 р.

УДК 929 Огієнко + 94:32](477) “1918-1972”

М.І.Слободян¹, І.Д.Васильків²

¹Львівський інститут МАУП, м. Львів

²СЗШ №31, м. Львів

ІДЕЯ СОБОРНОСТІ УКРАЇНИ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ІВАНА ОГІЄНКА (МИТРОПОЛИТА ІЛАРІОНА)

У статті досліджується діяльність І.Огієнка як патріота-сборника у царині єдності народу, нації, держави, мови, культури, церкви. Показана творча співпраця двох великих митрополитів — І.Огієнка і А.Шептицького, які були не лише великими соборниками, а й великими патріотами України.

Ключові слова: огієнкознавство, державник, патріот, соборник, соборницькі ідеї, греко-католики, православні, Греко-Католицька Церква, Православна Церква, Наддніпрянщина, Галичина, Українська Народна Республіка, митрополит Андрей Шептицький, митрополит Іларіон, соборна українська мова, відродження.

І.Огієнко — яскрава постать українського національного відродження. Це людина енциклопедичних знань. Він залишив нам майже дві тисячі праць з різних галузей. Важко сказати, в якій із сфер діяльності вчений залишив найпомітніший слід. Одне незаперечне: він чесно й віддано служив українській справі, до останніх днів життя не полишав подвижницької праці на ниві відродження держави, нації, мови, культури.

У радянський період творчий здобуток І.Огієнка силою історичної несправедливості був вилучений з наукового обігу, на його праці, як і на всю його діяльність, було накладено ідеологічне вето.

Сьогодні Україна відродилась як самостійна незалежна держава, пишається своїми видатними синами, віддає належне своїм світочам, які виборювали, підтримували Україну словом, діяннями, розумом і духом. До них належить справжній син українського народу, будівничий української держави І.Огієнко.

Вітчизняні вчені вже зробили вагомий внесок у розвиток огієнкознавства. Це дослідники творчої спадщини вченого І.Тюрменко, М.Тимошик, В.Ляхоцький, З.Тіменик, Є.Сохацька, А.Марушкевич та ін. Названі огієнкознавці, які дослідили ті чи інші аспекти його діяльності, зокрема філософські, історичні, державотворчі,

мовознавчі, педагогічні, редакторсько-видавничі, релігійні, ідеї соборності України торкаються лише побіжно. Мета нашого дослідження, наскільки це дозволяє зробити обсяг статті, показати І.Огієнка як соборника-патріота у царині єдності українського народу, нації, держави, мови, церковної, релігійної діяльності.

Ідея соборності України червоною ниткою проходить у його наукових працях, державній, громадській, культурній, церковній діяльності. Будучи патріотом-соборником, він все своє життя, навіть перебуваючи в еміграції, боровся за соборну незалежну українську державу, брав активну участь у її розбудові, перебуваючи на посадах міністра освіти і віросповідань уряду УНР. Досвід державотворення, набутий у роки Української революції, простежується у всій наступній соборницькій діяльності І.Огієнка. Він брав безпосередню участь у підготовці до свята Злуки 22 січня 1919 р., розробляв план його святкування як міністр народної освіти УНР. Через багато років, маючи вже важкий досвід життя в еміграції, аналізуючи невдачі визвольних змагань доби УНР, І.Огієнко з болем у серці писав: *“З мого наказу три дні дзвонено по всіх церквах України (...), сповіщаючи всім про найбільше свято, але в Галичині не дзвонено. Бо наказ міністра України її не стосувався (...). І створили ми Соборність найдивнішу в світі: приєдналась Галичина, але (...) з окремим військом, з окремим диктатором, з окремим навіть правописом (...). Що ж, не дивно, що ця паперова Соборність так хутко відцвіла, не розцвівши”* [1, с.389].

Доля ближче познайомила І.Огієнка з Галичиною навесні 1919 року, коли після більшовицької окупації Кам'янця-Подільського уряд УНР опинився за Збручем. Ця тримісячна вимушена еміграція (як писав І.Огієнко, тулячка) за маршрутом Тернопіль — Станіслав — Бучач — Чортків — Борщів зміцнила його соборницькі переконання. Поневіряння І.Огієнка у Галичині (квітень-червень 1919 року) співпали в часі з бурхливими подіями українсько-польської війни. Він став свідком польської окупації Галичини в умовах наступу армії Галлера, спостерігав переслідування українства з боку польської та більшовицької влади по обидва боки Збруча. Повернувшись у червні 1919 року до Кам'янця, І.Огієнко продовжує виконання міністерських повноважень. Він налагоджує співпрацю з галичанами, керівництвом ЗОУНР, які після рішення Паризької конференції від 25 червня 1919 року про право Польщі на тимчасову окупацію Східної Галичини і переходу УГА через Збруч, разом з диктатором ЗОУНР Є.Петрушевичем перебували у Кам'янці. Саме тоді у Кам'янці розпочалася співпраця І.Огієнка з отцями-василіанами, яка продовжувалася згодом, коли доля закинула його у Тарнов, Винники, Львів, Варшаву. Політична еміграція самого І.Огієнка розпочалася восени 1920 року, коли уряд УНР виїхав до Тарнова [2, с.25-26].

Через переслідування і репресії з боку окупаційної польської влади до Кам'янця з Галичини масово прибувало греко-католи-

цьке духовенство. У серпні 1919 року тут починає виходити часопис “Галицький голос”, який інформує про становище у Галичині і центральному Поділлі. В липні 1919 року Директорія утворює Міністерство галицьких справ з відділами освіти і культур, котре реєструвало *“всі відомі факти про долю української школи й церкви, учителів і духовенства в Галичині”* [3, с.25].

У Кам'янці І.Огієнко спільно з дружиною Домінікою допомагає усій галицькій еміграції — студентству, вчителям, священникам. Згодом він напише: *“Деся зимою 1919 року, прийшовши додому на обід, я застав гостя — греко-католицького священника з Галичини. виявилось, що священник під півраною реверендою нічого не мав. Домініка Данилівна сказала, що таких священників є більше, а це не робить нам честі”* [4, с.26]. 19 жовтня 1919 року Міністерство сповідань передає другу університетську церкву для релігійних потреб емігрантів з Галичини, а в січні 1920 року протоігумену Чину св. Василя Великого о. Анастасію Калищу видано було на культосвітню працю на Поділлі 4 млн. крб., окрім того, виділялася десятина на монастирські будівлі.

У державотворчій діяльності І.Огієнко був патріотом-соборником, прагнув у всіх сферах побудови незалежної української держави до співпраці з різними суспільно-політичними напрямками, течіями, партіями, рухами, співробітничав з відомими діячами західних областей України. Далекоглядність Огієнка-державника виявилася, зокрема у тому, що він умів співпрацювати і з Центральною Радою, і Гетьманатом, і Директорією. Як зазначає дослідник-огієнкознавець З.Тіменик, він *“дотримувався принципу позапартійності, своєрідного центризму, роблячи все для утвердження українського соборництва — у сферах державно-законотворчій, релігійній, культурноосвітній, науковій”* [5, с.15]. Коли провідні діячі Центральної Ради збойкотували владу гетьмана П.Скоропадського, не пішли на службу і їхні місця зайняли діячі промосковської орієнтації, що допомогло русофілам наблизитись до гетьмана, то саме завдяки, в значній мірі, І.Огієнку, було чимало зроблено для знеросійщення української духовності. Виходячи з ідеї соборності, він йшов, попри всю свою принциповість, на певні компроміси. Так, будучи ректором Кам'янець-Подільського університету, він добрим фахівцям-викладачам дозволяв читати програмний курс російською мовою із зобов'язанням за два місяці оволодіти українською.

Виконуючи повноваження міністра ісповідань, І.Огієнко проводить толерантну політику щодо польського римо-католицького духовенства, яке опинилося в межах УНР, але зобов'язує це духовенство знати українську мову, запроваджує в римо-католицьких семінаріях обов'язковий курс українознавства. У зверненні до українського народу міністр ісповідань говорить: *“Я буду служити народам усякої віри, але уряд не потерпить, аби воля віри ким-небудь оберталася у засіб денационалізації українського народу”* [6, с.1]. Як державний діяч

він демократично допускає багатоконфесійність нації, вважає, що український народ по вірі може бути ким хоче, але він завжди повинен залишатись українським народом. І.Огієнко закликав з повагою ставитись до людей іншої віри, не допускати розбрату, ворожнечі. Він писав: *“Нехай не буде більше у нас на Україні ні насильства, ні погромів, ні пригноблених інших націй, що живуть у межах нашої держави, бо ми самі були довго пригнобленими... Хто має справжню віру Христову в серці своєму, той повинен до всіх народів мати щирю шану та любов”* [7, с.3]. І.Огієнко водночас наголошує на тому, що *“Україна — не тюрма народів, а колиска культур: погляньте, які сильні пагони російської, єврейської літератур і мистецтва зросли тут”* [8, с.8].

Великий прихильник ідеї соборності України наголошує на спільному історичному минулому різних у географічному плані частин території України. Вивчаючи історію української мови, він знаходить закономірності розвитку всього українського народу, проводить історичні паралелі, виявляє причини виникнення проблем на шляху до єдиної держави. Найбільшим лихом у нашій історії, на думку вченого, стали внутрішні незгоди. На схилі життя, аналізуючи уроки минулого, І.Огієнко зазначає: *“Єдність і згода були головними точками ідеології України всі її віки, бо бракувало їх у нас. Так і в теперішній час: головна вимога ідеології українського народу поміж її провідниками — таки Єдність і Згода, — конче потрібні нам по всіх ділянках нашого життя...”* [9, с.132] Саме через чвари, незгоди і наддніпрянці, і наддніпрянці довгий час перебували під іноземним гнітом, але ідея єдності, соборності завжди горіла у їхніх серцях. *“За довгі роки свого існування народ український натерпівся мук, набрався горя та лиха і, проте, переоріюючи, як криця, як золото в огні, вийшов чистим із мук та неволі, вийшов міцним та дужим, талановитим і тямучим...”* [10, с.130]. Тим самим Огієнко обґрунтовує феномен невмирущості українського народу.

В історії становлення народів він цінує, передусім, їх вміння вдержувати єдність всупереч сильним зовнішнім впливам і міцність центральної влади, чого бракувало українцям. Так, зазначає він, пересварені між собою українські князі не могли протистояти татарам у 1237, 1240 роках, що призвело до занепаду державності та культури. У тому ж XIII столітті, зазначає І.Огієнко, перед загрозою захоплення мечоносцями і тевтонцями окремі литовські племена об'єднались в одну державу і змогли розширити межі на схід, відвоювавши у татар українські землі. Незалежне Галицьке князівство також впало через внутрішні причини. Галицьких бояр він називає гордими, “занархівованими”, винними у руйнуванні держави.

Великим ударом по єдності українського народу, на думку І.Огієнка, стала Берестейська релігійна унія 1596 р., яка спочатку не була підтримана широкими масами, але започаткувала напівсмертельний для нашого народу як нації процес ополячення української

інтелігенції та шляхти. Зміна віри вела до зміни мови, до “винародовлення” нашої національної верхівки. Польська урядова політика, насильне запровадження унії спричинили еміграцію кращих сил з Галичини й інших західних земель на схід. У першій чверті XVII ст. у Києві, при Печерській Лаврі, працювала велика група вчених діячів, вихідців з Галичини. Це були архимандрити Єлисей Плетенецький, Захарій Копистенський, митрополити Петро Могила, Іов Борецький, а також Памва і Степан Беринди, Тарасій Земка, Лаврін Зизаній Тустановський. Вони створили у Києві потужну на той час друкарню, привнесли в тодішню літературну мову багато полонізмів та західноукраїнських висловів.

У той же час, коли у Наддніпрянській Україні після відомих царських указів російська цензура забороняла творити українською мовою, Галичина, особливо Львів, стали місцем праці для тих, хто не міг повноцінно творити в Києві. Вихідці з Наддніпрянщини відновили національне українське життя в Галичині.

Формування і зміцнення національного українського руху в напрямку соборної України І.Огієнко тісно пов’язує з розвитком соборної літературної мови, зазначає, що найбільше у цьому контексті зробив І.Франко. Він наголошує на спільних зусиллях галичан і наддніпрянців у виданні “Руської історичної бібліотеки”, діяльності “Наукового товариства імені Т.Шевченка”, О.Огоновського, М.Драгоманова, М.Грушевського. У 1924 році у Львові в друкарні Наукового товариства ім. Шевченка вийшов Огієнків “Український стилістичний словник”, до якого додано підзаголовок “Підручна книга для вивчення української літературної мови”. Про мету створення словника автор писав: “...Внаслідок певних історично-політичних причин літературна мова Галичини стала, головним чином, через полонізми, такою, що її зовсім не розуміє загал на Наддніпрянській Україні. Те ж помічаємо на Україні Великій: тут вноситься чимало виразів та форм російських, а це також каламутить чистоту нашої літературної мови. Отож, укладаючи цього словника, я мав на оці допомогти обом кордоном поділеним сторонам — Великій Україні і Галичині — ближче пізнати мову одна одної і тим полегшити такий помітний уже процес утворення спільної української літературної мови, одної для сходу і заходу” [11, с.2].

Життя висувало нагальну потребу мовного об’єднання нації, ідею соборності мови. Адже народ, за словами І.Огієнка, який не має спільної літературної мови, — то незріла нація [8, с.6]. Мова, на думку вченого, завжди була своєрідним показником сили та висоти культури кожного народу, його душею, найціннішим скарбом. У праці “Наука про рідномовні обов’язки” він ще раз наголошує на тому, що для одного народу повинна бути одна літературна мова, одна літературна вимова, один правопис. Цим питанням присвячені п’ятий, шостий і сьомий розділи названої праці. І.Огієнко склав “Десять найголовніших мовних заповідей свідомого громадянина” [8, с.16-

24]. До всіх українців світу вчений звертається із словами: *“Скільки книжних мов, стільки й народів. Не робимо зі свого єдиного народу кілька народців!”* [8, с.19]. Мовознавець наголошує на тому, що народ, який не знає соборної літературної мови, не знає і відчуття національної єдності, натомість у ньому панує політична і культурна анархія, яка спричиняє безсилля, зазнайство, продажність, невігластво, винародовлення, зраду [8, с.18]. З глибини минулого століття пророчо звучать слова І.Огієнка про те, що *“народ, який не має соборної літературної мови, не має почуття національної єдності, не визнає своїх авторитетів і не може мати добрих керівників. Але чужих “авторитетів” такий народ визнає по-рабському і некритично”* [8, с.18]. Вчений намагається всіма силами і можливими засобами боротися за єдність української мови — як на теренах Наддніпрянської і Наддністрянської України, так і в далекій діаспорі. З цією метою він у 1933-1937 роках, долаючи скрутні матеріальні умови і значний моральний тиск, редагує та видає щомісячний науково-популярний часопис *“Рідна мова”*. Журнал редагували у Варшаві, а друком виходив у друкарні отців-василіан у Жовкві і поширювався у всьому вільному світі, за винятком радянської України. Через відсутність повних комплектів у наших, навіть найбільших, бібліотеках, це видання й досі залишається мало вивченим.

На жаль, значна частина української інтелігенції, особливо галицької, з часу виходу часопису сприйняла його рішучу орієнтацію на єдину літературну мову не лише насторожено, а й вороже. На нараді педагогічних працівників українських шкіл у Перемишлі влітку 1933 року при обговоренні піднятих *“Рідною мовою”* правописних проблем було прийнято рішення: кожний учитель-україніст хай навчає дітей писати по-своєму. Незважаючи на настанови Наукового товариства ім. Шевченка про єдину літературну мову, повернення до старого, галицького правопису, спостерігалось і в інших місцевостях Галичини. Не сподіваючись, що перемишльські педагоги прислухаються до аргументів *“Рідної мови”*, І.Огієнко пише для української преси свою статтю *“Не туди дорога: перемишльське вчителство проти культурної єдності нації”*, але жоден з галицьких часописів її не надрукував і вона залишилася у чорновому варіанті [12, с.67]. У листі до редактора журналу *“Новий час”* вчений у травні 1933 року пише: *“...Не робить із Галичини бодай мовно якоїсь провінційальної закутини. Зрозумійте ж, нарешті, глибинне значення рідномовного гасла — тільки одна літературна мова й вимова, тільки один правопис. Зрозумійте і зреалізуйте його”* [12, с.73]. Вчений-історик розумів об'єктивні і суб'єктивні причини такої ситуації. У статті *“Без спільної літературної мови немає нації”*, що вийшла у 1935 році, він констатує: *“Глибока відрубність і вікове роз'єднання doprowadили навіть до погорди між частинами одного народу. Перегляньте галицькі шкільні читанки: там уривки з наддніпрянських письменників сильно перероблені на мову місцеву... На цих зіпсутих читанках ще й свого-*

дні Галичина навчається літературної мови... Кому це потрібне? Кому це на користь? Кричимо про соборність, а не можемо дійти навіть до спільного правопису” [1, с.389]. Видання часописів “Рідна мова” і “Наша культура” сьогодні можна оцінити, як і тоді, як прояв великої громадянської мужності соборника, великого патріота України І.Огієнка.

Виступаючи за соборність українського народу, держави, мови, православний Огієнко проводить велику роботу по співпраці з Греко-Католицькою Церквою, зокрема з митрополитом Андреем Шептицьким та іншими релігійними об'єднаннями. Коли в силу певних обставин, тобто більшовицької окупації Кам'яця, І.Огієнко улітку 1922 р. без будь-яких засобів для існування опиняється у Львові, а потім у передмісті Винники, то митрополит Андрей дає йому працю в Українській учительській семінарії. А коли у 1932 році І.Огієнка звільняють з Варшавського університету і він стає безробітним, що загрожувало голодом його сім'ї, то Андрей Шептицький приходиться з новою допомогою: доручає йому науковий опис Литовської метрики. У 1935 році в Огієнковому ювілейному привітанні з нагоди 70-ти річчя митрополита Шептицького звучать не тільки слова подяки, а й пропозиції, заклики до спільної праці. 25 листопада 1936 р. у Львові відбувся унійний з'їзд, на якому з доповіддю виступив митрополит Андрей. В ній він закликає до співробітництва Католицької Церкви зі Східною. А архієпископ Іларіон у своєму посланні у 1942 р. молитовно просить, щоб *“Господь об'єднав усю нашу роз'єднану інтелігенцію”* і теж закликає православних і греко-католиків до співпраці [2, с.139]. У 1944 митрополит Андрей благословить правити православним владикам, що прибули зі Східної України, в одному з найбільших греко-католицьких храмів Львова – Преображенській церкві. Саме в ній 14 березня було відправлено панахиду з приводу смерті Тараса Шевченка [2, с.50]. А на Данилову Гору, натхненні духом соборності, часто приходять на богослужіння і греко-католики, які теж відправляють такі соборні панахиди за Тараса. Такі відправи стали традиційними. Першим кроком у співпраці Православної і Греко-Католицької церков, на думку І.Огієнка і А.Шептицького, мало бути очищення свого обряду від чужих впливів. Архієпископ Іларіон мріяв про той час, коли Українська Православна Церква, позбавлена чужих їй запозичень, і Церква Греко-Католицька, очищена від латинських привнесень, наблизяться одна до одної, як дві рідні сестри. Він писав: *“Я завжди буду молитися Милосердному Господеві, щоб він наблизив цей спасенний час, і щоби ми разом з Вами дожили до цієї великої історичної хвилі і побачили її своїми очима”* [2, с.50]. До Іларіонової думки приєдналися тоді й інші православні владики, які у своєму посланні до митрополита Андрея писали: *“Ми з радістю приймемо всіх наших братів греко-католиків (...) Ми всі щоденно молимося, щоб в Україні постала для всього народу одна Українська церква”* [2, с.50].

Однак наступ Червоної армії улітку 1944 р. перервав плани обидвох владик, наблизивши духовну катастрофу, якої, зрештою, можна було сподіватися. У листі до митрополита Іларіона митрополит Андрей напише: *“Пишу, може, кілька днів перед хвилиною, коли Червона Армія займе Львів. У порівнянні з тою пропастю руйни, яка, видається, простягнеться на цілу Україну, всі непорозуміння бліднуть”* [2, с.50].

Між митрополитами відбувався багаторічний обмін книгами, вітаннями з нагоди знаменних дат у житті один одного. На книгах, які дарував І.Огієнко митрополиту Андрею Шептицькому, знаходимо такі автографи: *“Прийміть цю працю на знак моєї правдивої пошани до Вас. Архієпископ Іларіон”*, *“Іх Ексцеленції Митрополитові кур Андреєві на знак глибокої пошани”*. Коли 11 березня 1944 р. архієпископа Іларіона нагородять почесним саном митрополита, його привітає владика Андрей. Уже перебуваючи в еміграції, І.Огієнко закликав православних і греко-католиків до спільної добродійної акції, говорив про давнє добре знайомство з А.Шептицьким, нагадував, що сам митрополит Андрей їхні відносини називав приятню. Рік 1944 підсумував більш як двадцятирічне співробітництво владик Іларіона і Андрея. Багаторічна співпраця обох душпастирів ще мало вивчена, але вона спонукає до роздумів над минулим і ще більше над майбутнім українських Церков.

Обсяг статті не дає можливості в повному обсязі висвітлити всю соборницьку діяльність І.Огієнка в царині єдності народу, нації, держави, мови, культури, церкви. Однак аналізованого матеріалу достатньо, щоби зробити висновок про те, що перед нами не лише соборник, а й великий патріот України.

Сьогодні ще не пізнаний і достойно не поцінований на Батьківщині творчий доробок І.Огієнка особливо потрібний Україні, адже боротьба за незалежну, соборну Україну нині все ще триває, вона переходить живою і активною із покоління в покоління.

Список використаних джерел:

1. *Огієнко І.* Без спільної літературної мови нема нації // Рідна мова. — 1935. — №9.
2. *Тіменик З.* Іван Огієнко (митрополит Іларіон). 1882-1972: життєписно-бібліографічний нарис. — Львів, 1997.
3. Там само.
4. Там само.
5. Там само.
6. *Огієнко І.* До українського народу. (Звернення) // Вісник Міністерства Ісповідань УНР. — 1920. — 22 черв. — №2.
7. Там само.
8. *Огієнко І.* Наука про рідномовні обов'язки. — Львів, 2001.
9. *Митрополит Іларіон.* Слово про Ігорів похід. — Вінніпег, 1967.
10. *Огієнко І.* Українська культура. Коротка історія життя українського народу. — К., 1991.
11. *Огієнко І.* Український стилістичний словник. — Львів, 1924.

12. Тимошик М.С. «Лишусь навіки з чужиною...» Митрополит Іларіон (Іван Огієнко) і українське відродження: Наукове видання / Передм. О.Кравченка та В.Скопенка. — К.: Наша культура і наука, 2000.

The article shows the activity of Ivan Ohienko as a patriot-sovereign in the sphere of the people's sovereignty, nation, state, language, culture, church. The article shows the creative cooperation of two great metropolitans — Ivan Ohienko and Andrey Sheptytsky, who were not only the sovereigns, but also great patriots of Ukraine.

Key words: Ohiyenkolearning, statesman, patriot, sovereigner of the sovereign ideas, Creek-Catholics, Orthodox, Creek-Catholic Church, Orthodox Church, Naddnipyrianshchyna, Galicia, metropolitan Andrey Sheptytsky, metropolitan Hilarion, sovereign Ukrainian language, revival.

Отримано: 14.04.2005 р.

УДК 002.2

Н.І.Черниш

Українська академія друкарства, м. Львів

ПОГЛЯДИ І.СВЕНЦІЦЬКОГО ТА І.ОГІЄНКА НА ВИТОКИ УКРАЇНСЬКОГО ДРУКАРСТВА

Викладено відомості про основні книгознавчі праці видатних науковців І.Свенціцького та І.Огієнка, що аналізують витоки українського друкарства. Наведено характеристику тематичних особливостей стародруків, визначено їх конструктивні та художні риси. Наголошено на спільності та відмінностях в наукових концепціях дослідників, які вперше в історії української бібліології ґрунтовно опрацювали початки національного книговидання.

Ключові слова: витоки українського друкарства, історія української рукописної та стародрукованої книги, тематика і цільове призначення стародруків, особливості їх продукування, художнього оформлення й ілюстрування.

Видатний громадський і культурний діяч Д.Донцов писав: *“Мусимо відповісти собі виразно на питання: де, в якій добі нашої історії, в яких її провідних постатях маємо черпати свій заповіт, свої ідеали”* (цит. за [5, с.39]). На нашу думку, у пошуках відповіді особливої уваги заслуговує культурне життя Галичини початку першої третини ХХ ст., що було багатим на події, які мали важливе значення не лише в контексті свого часу, а й залишилися такими і донині.

Загалом початок ХХ ст. став визначальним для становлення світогляду та формування когорти непересічних особистостей, насамперед учених з доволі різноманітними, дійсно енциклопедичними зацікавленнями (згадаймо хоча б А.Кримського, І.Пулую, В.Кубійовича). Фактично немає ділянки життя України, куди б не сягали інтереси наших співвітчизників. Не стали винятком і книгознавство,